

ЩОДО ПОРУШЕННЯ ПРАВА НА КОМЕРЦІЙНУ ТАЄМНИЦЮ

Ірина Петренко,
*провідний фахівець НДІ інтелектуальної власності
АПРН України*

У сучасних умовах розвитку економіки перед підприємствами та іншими учасниками господарської діяльності постає завдання збереження як матеріальних цінностей, так і інформації, в тому числі відомостей, що становлять комерційну таємницю.

Сьогодні, з урахуванням сталого розвитку ринкових відносин в Україні, питання охорони та захисту комерційної таємниці набуває все більшої актуальності. Тому, такий важливий об'єкт права інтелектуальної власності, безумовно потребує детального дослідження з боку юридичної науки. Неможливо в рамках однієї наукової роботи дослідити усі питання, які потребують сьогодні свого вирішення відносно правової охорони та захисту комерційної таємниці. В цій статті планується розглянути лише деякі аспекти пов'язані з порушенням прав на комерційну таємницю.

Комерційна таємниця — це один з найдавніших методів охорони інтелектуальної власності. Ще в стародавньому світі, задовго до виникнення поняття інтелектуальної власності, майстри зберігали в таємниці свої виробничі секрети. Ці виробничі секрети не мали письмової фор-

ми, а були знаннями й ноу-хау окремих людей.

На сучасному рівні комерційна таємниця має своє визначення у законодавствах різних країн світу. Зокрема, за українським законодавством, відповідно до Ст.505 Цивільного кодексу України:

"комерційною таємницею [...] є інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність [...]."

Комерційною таємницею можуть бути відомості технічного, організаційного, комерційного, виробничого та іншого характеру [...]".

Отже, аби набути статусу "комерційної таємниці", інформація повинна бути наділена наступними ознаками:

По-перше, інформація повинна містити дійсну або потенційну комерційну цінність, яка не потребує доведення. Іншими словами, економічна цінність інформації полягає у здатності впливати на фінансовий стан суб'єкта підприємницької діяльності та розмір отриманого ним прибутку.

По-друге, до інформації, яка складає комерційну таємницю не повинно бути вільного доступу. Якщо інформація може бути отримана будь-якою зацікавленою особою, то вона не є комерційною таємницею. Навіть якщо цілком випадково інформація стала відома необмеженому колу осіб, в разі будь-яких неправомірних дій, вона автоматично втрачає статус комерційної таємниці.

По-третє, власником інформації повинно бути прийнято усіх заходів з охорони її конфіденційності.

Важливою особливістю комерційної таємниці є її найбільша *універсальність* серед інших об'єктів інтелектуальної власності. Якщо під винаходами, промисловими зразками, товарними знаками та іншими об'єктами інтелектуальної власності закон розуміє цілком певні результати інтелектуальної діяльності, то під поняття комерційної таємниці можуть бути підведені найрізноманітніші відомості, пов'язані з виробництвом, технологічною інформацією, управлінням, фінансами й іншою діяльністю підприємця. При цьому комерційною таємницею можуть бути оголошені цілком потенційно патентоспроможні рішення, які правовласник за якимись причинами не бажає оприлюднити й патентувати у встановленому порядку.

Кожен підприємець вільний самостійно визначати склад відомостей, що становлять комерційну таємницю. Але, при цьому слід пам'ятати, що законодавством України встановлено два обмеження стосовно таких відомостей:

- 1) відомостями, що складають комерційну таємницю не можуть бути ті відомості що є державною таємницею. Правове регулювання яких здійснюється За-

коном України "Про державну таємницю". *Державна таємниця — секретна інформація, яка включає відомості в сфері оборони, економіки зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди життєво важливим інтересам України [...]*.

- 2) Кабінетом Міністрів України затверджений перелік відомостей, які не є комерційною таємницею. Ці дані використовуються при здійсненні перевірок контролюючими органами, аудиторськими перевітками, при звітуванні до різних фондів.

Коли таємниця втрачає статус таємниці

З моменту розголошення відомостей, що згідно чинного законодавства України, становлять комерційну таємницю, такі відомості втрачають статус "таємниці".

Законодавством України встановлено наступні форми розголошення відомостей, що складають комерційну таємницю: *передача, виток, неправомірне збирання*.

Передача відомостей — мається на увазі незаконне ознайомлення третіх осіб з інформацією, яка суб'єктом підприємницької діяльності віднесена до комерційної таємниці, особою якій такі відомості відомі у зв'язку з виконанням своїх трудових обов'язків або яка має доступ до них у зв'язку з виконанням службових обов'язків.

Виток відомостей — мається на увазі умисні або ненавмисні дії осіб, що мають доступ до комерційної таємниці, які сприяють ознайомленню з такими відомостями третіх осіб.

ЗАХИСТ ПРАВ

Неправомірне збирання комерційної таємниці — вважається добування протиправним способом відомостей, що становлять комерційну таємницю.

Хто зраджує та за яких причин

Таке питання постає перед власником підприємства, яке готує нову послугу або новий продукт і раптом дізнається, що конкуренти вже запустили рекламу аналогічного товару. Тепер те, що повинно було скорити споживачів своєю новизною, в кращому випадку зможе зайняти місце серед аналогічних товарів. Винуватцями подібних розчарувань нерідко стають робітники цього підприємства, які заради корисливої мети, злого наміру або просто недбалості передали зацікавленим особам таємну інформацію стосовно нового проекту. Дві-три фрази, необачно кинуті на корпоративній вечірці або коротенький лист на електронну адресу можуть звести нанівець усі плани підприємства і стати причиною значних збитків.

До групи ризику щодо розголошення комерційної таємниці входять емоційно нестійкі, з низькою, або навпаки завищеною самооцінкою, зневірені у своїх здібностях, невдоволені службовим або матеріальним становищем, хвалькуваті, брехливі, боягузливі, задрісливі, егоїстичні, недисципліновані, неакуратні, безвідповідальні, схильні до вживання алкоголю та наркотиків особи.

Причини розголошення комерційних секретів наступні:

- балакучість співробітників, особливо в подружній бесіді за чаркою спиртного напою;
- бажання працівників заробити гроші будь-яким чином;

- відсутність служби безпеки фірми;
- радянська звичка персоналу ділитися досвідом, надавати поради;
- безконтрольне використання інформаційних і копіювальних засобів на фірмі;
- психологічні конфлікти між співробітниками, та між співробітниками та керівництвом.

Як мінімізувати виток інформації через працівників.

Звісно людей без недоліків не існує, але деякі недоліки в достатній мірі компенсує захоплення роботою, співпереживання успіху та невдачі компанії. Якщо керівництву вдасться зробити своїх підлеглих своїми друзями, однодумцями, компаньйонами, вони не підуть на зраду. Мінімізувати виток конфіденційної інформації легше усього на тих підприємствах де:

- створена дієва система матеріальних стимулів;
- кожний співробітник забезпечений довготривалою роботою;
- ставлення до підлеглих, як до самостійних індивідів;
- наявна перспектива участі в прибутку підприємства;
- створені можливості кар'єрного росту;
- створена гнучка, не травмуюча система звільнень.

Комерційне шпигунство

Але навіть самий сприятливий суспільно-економічний клімат для розвитку підприємства не може запобігти витоків конфіденційної інформації, якщо в ході конкурентної боротьби між підприємствами застосовується комерційне шпигунство. **Шпигунство** — це тїнь ринково-

конкурентної діяльності, двигун для одних і гальмо для інших. Без володіння інформацією про дії конкурентів, передбачуваному попиті на продукцію, перспективних наукових розробок, складно, а подекуди неможливо бути конкурентоздатним. Прагнення отримати зазначену інформацію в умовах зачиненого до неї доступу законним шляхом породжує неминучу недобросовісну конкуренцію, тобто, об'єктивну потребу шпигунства за конкурентом.

У сучасних умовах добуванням відомостей, що становлять комерційну таємницю щодо суб'єктів господарської діяльності, зокрема українських, можуть займатися: закордонні розвідувальні організації, державні і приватні підприємства, банки, установи; вітчизняні фірми-конкуренти; аудиторські, консалтингові компанії; підрозділи безпеки підприємств і інші особи. Найбільш негативна ситуація для суб'єкта господарської діяльності складається тоді, коли до комерційного шпигунства причетні його ж працівники. Саме "свій" працівник може "непомітно" красти службові документи, знімати з них невраховані копії, добувати чернетки документів, зразки нової продукції й, нарешті, установлювати різного роду технічні пристрої для одержання важливої комерційної таємної інформації.

Теплий спогадів виявляється мало

Досить часто, звільняючись з роботи, колишній робітник забирає з собою не лише теплі спогади, отриманий досвід, особисті речі, але й важливу комерційну інформацію про діяльність цієї організації.

З правової точки зору комерційна таємниця є засобом захисту від не-

добросовісної конкуренції в межах здійснення прав інтелектуальної власності. Саме тому, відповідно до ст. 16-19 Закону України "Про захист від недобросовісної конкуренції", не допускається недобросовісна конкуренція, до якої, зокрема, належить неправомірне розголошення і використання комерційної таємниці без згоди суб'єкта права інтелектуальної власності на неї.

Найскладнішим з практичної і теоретичної точок зору є питання щодо збереження комерційної таємниці працівником, якому вона була відома у зв'язку з виконанням відповідної роботи після його звільнення. Адже цілком зрозуміло, що працівники мають право використовувати з метою одержання заробітку всі навички, досвід і знання які були одержані ними на попередньому місці роботи, навіть у результаті володіння комерційною таємницею. Тому, у багатьох випадках важко відокремити досвід і знання, отримані працівником у процесі його професійної діяльності на підприємстві, від незаконного розголошення конфіденційної інформації, права на яку належать колишньому роботодавцеві. Від вирішення цього питання залежить оцінка поведінки колишнього працівника: чи можна кваліфікувати її як змову з конкурентом, чи це інша протиправна дія, що підпадає під порушення законодавства про захист від недобросовісної конкуренції, чи поведінку працівника можна кваліфікувати як протиправну поведінку, що тягне за собою встановлену, за порушення комерційної таємниці, відповідальність.

Скільки коштує виток інформації, досвід зарубіжних фірм.

ЗАХИСТ ПРАВ

За даними Комісії Конгресу США по міжнародній торгівлі американські компанії щорічно втрачають понад 70 млрд. дол. США завдяки втрати комерційної таємниці.

Наведемо декілька прикладів справ з судової практики США, щодо захисту прав власників комерційної таємниці.

Колишній працівник відомої компанії "Du Pont" Гарі Мін, був визнаний винним в крадіжці інтелектуальної власності вартістю 400 млн. доларів США. Після десяти років служби Мін вирішив змінити роботу і домовився з конкурентною фірмою. До того, як повідомити керівництво про своє звільнення Мін почав копіювати інформацію про розробки компанії "DuPont". Інформація складалася з 16,7 тис. конфіденційних документів і 22 тис. наукових статей. За рішенням суду звинувачений повинен заплатити 250 тис. доларів США штрафу і бути ув'язненим на 10 років.

26 років ув'язнення і 850 тис.доларів США штрафу — такий вирок був присуджений колишньому консультанту компанії *Morgan Stanley*. Злочинцю інкримінувалось — розголошення таємниці, викрадення корпоративних секретів, неавторизований доступ до комп'ютерних ресурсів і передача викраденої інформації. Злочинець розраховував за рахунок цих даних відкрити власну консалтингову фірму. Викрадені відомості — база клієнтів і розрахунки були дуже важливими і могли бути виключно цінною інформацією для конкурентів.

Відповідальність за чинним законодавством України в разі порушення прав на комерційну таємницю

Захист прав на комерційну таємницю здійснюється в судовому або адміністративному порядку згідно норм, належать до різних галузей права: цивільного, господарського, адміністративного, та кримінального.

На сьогодні, найбільш ефективним є цивільно-правовий захист комерційної таємниці. Саме ця форма захисту надає правовласнику право усунути шкідливі наслідки правопорушення, компенсувати майнові втрати та моральну шкоду, яких він зазнав.

Найбільш поширеним способом захисту прав на комерційну таємницю є подача позовної заяви до міського, районного або господарського суду: про відшкодування збитків, завданих розголошенням відомостей, що становлять комерційну таємницю.

Залежно від характеру порушеного права на комерційну таємницю можуть бути пред'явлені і інші позови:

- про визнання права на комерційну таємницю,
- про заборону використання комерційної таємниці особою, що незаконно нею володіє.

Суд у випадках та в порядку, встановлених законом, використовуючи надані докази може винести рішення, щодо:

- застосування негайних заходів запобігання порушенню права інтелектуальної власності (в даному випадку прав на комерційну таємницю) та збереження відповідних доказів;
- вилучення з цивільного обігу товарів, виготовлених завдяки неправомірно отриманої комерційної інформації;
- застосування разового грошово-

го стягнення розмір якого визначається з урахуванням вини особи;

- опублікування в засобах масової інформації відомостей про порушення права на комерційну таємницю та зміст такого порушення.

Адміністративний захисту комерційної таємниці відповідно до ст. 164-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення вважається спеціальною формою її захисту. В зазначеній статті законодавець чітко визначає, що використання, розголошення комерційної таємниці з метою заподіяння шкоди ділової репутації або майну іншого підприємця — тягне за собою накладення штрафу від дев'яти до вісімнадцяти неоподаткованих мінімумів доходів громадян.

Відповідно до законодавства України за порушення прав на комерційну таємницю передбачається також і кримінальна відповідальність. Згідно з ст. 231 Кримінальним кодексом України за незаконне збирання з метою розголошення чи іншого використання відомостей, які становлять комерційну таємницю, якщо це завдало істотної шкоди суб'єкту господарської діяльності, винна особа карається штрафом від двохсот до тисячі неоподаткованих мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на термін до трьох років. В разі умисного розголошення комерційної таємниці особою якій ця таємниця відома у зв'язку з професійною або службовою діяльністю, без згоди на те її власника, якщо розголошення вчинене з корисливих чи інших особистих мотивів і завдало істотної шкоди суб'єкту господарської діяльності, винна особа карається штрафом від

двохсот до п'ятисот неоподаткованих мінімумів доходів громадян. Винна особа також позбавляється права обіймати певні посади чи займатись певною діяльністю на термін до трьох років, або карається виправними роботами чи позбавленням волі на той самий термін.

Закордонний досвід боротьби з витоком важливої інформації

Серед американських компаній, що володіють комерційною таємницею поширена наступна практика: при звільненні особи, яка має доступ до секретної інформації, разом з заявою про звільнення, нею підписується документ, що підтверджує її намір зберігати комерційну таємницю. При цьому, роботодавець надсилає два офіційних листи. Перший — своєму колишньому працівникові, в якому попереджує його про відповідальність за розголошення довірених йому секретів. Другий — наймачеві працівника, що звільнився. Цей лист попереджає про те, що особа, яка наймається володіє секретною інформацією, і прохання не призначати її на певні посади. Зазначимо, що як не дивно, цей метод ефективно працює.

У Великобританії відносини, пов'язані з комерційною таємницею, регулюються переважно договорами між працівником і роботодавцем; у рамках же цивільно-правових відносин застосовуються "угоди щодо конфіденційності" між контрагентами; у законодавстві Німеччини встановлений обов'язок працівника по нерозголошенню комерційної таємниці після припинення трудових відносин; в Італії поширене регулювання даного питання в рамках трудового контракту, до того ж закон установлює заборону для працівни-

ка конкурувати з роботодавцем, передавати або розголошувати комерційну таємницю, якщо це може завдати шкоди підприємству; у Японії бізнес найменше схильний збиткам від поширення комерційної інформації, це пов'язано з наявністю системи "довічного наймання" і вихованням у працівників особистої відданості справі.

Висновки та рекомендації

Звісно, стовідсотково жодна компанія не застрахована від "полювання" на її комерційну таємницю, але, принаймні, варто спробувати створити умови, які б попередили, мінімізували, або ж зовсім запобігли витоку важливої комерційної інформації.

Зокрема, для того, щоб отримати максимальний ефект у справі збереження комерційної таємниці, потрібно об'єднати засоби по збереженню важливої інформації.

Для забезпечення захисту комерційних секретів підприємства, насамперед необхідно:

- 1) Документально оформити перелік відомостей та супутні документи, які складають комерційну таємницю. Такий перелік затверджується наказом.
- 2) Визначити, яка реальність поширення інформації, що складає комерційну таємницю.
- 3) Має сенс розробка положення про комерційну таємницю, яке регламентує порядок доступу до секретної інформації.
- 4) Необхідно сформувати структурний підрозділ або спеціальну групу, відповідальну за виконання програми захисту комерційної таємниці суб'єкта господарської діяльності.

Окрім того, при прийомі на роботу необхідно проводити:

- 1) співбесіди з майбутнім працівником (при цьому укладається угода в якій вказуються всі вимоги, щодо охорони комерційних секретів);
- 2) ознайомлення та навчання співробітників із правилами й процедурами роботи з конфіденційною інформацією відповідно до їхніх посадових обов'язків;
- 3) систематичний контроль за дотриманням вимог захисту комерційної таємниці; проведення співбесід з тими, хто звільняється, головною метою яких є запобігання витоку інформації або неправомірному її використанню.

Надзвичайно важливими є заходи, пов'язані з організацією й проведенням закритих нарад, (переговорів) і методи їхнього захисту, оскільки вони звичайно викликають інтерес із боку конкурентів, які намагаються максимально використувати проведення таких заходів з метою одержання важливої інформації. Під час проведення нарад (переговорів) з метою збереження комерційної таємниці, всю секретну для суб'єкта господарської діяльності інформацію варто подавати в письмовому вигляді і при її обговоренні використовувати умовні вислови та спеціальні посилення, узгоджені заздалегідь.

Окрім організаційно-технічних заходів щодо збереження секретної інформації, важливим є також питання правового регулювання у цій сфері. На сьогодні в Україні, окрім окремих статей Цивільного кодексу, не існує спеціалізованого нормативного документа щодо охорони та захисту прав на комерційну таємницю. Затягується також процедура доопрацювання та прийняття закону

"Про комерційну таємницю", проект якого поданий у 2004 р. народним депутатом України Т.О. Довгим.

Таким чином, на сьогодні одним з найактуальніших питань є питання формування та розвитку в Ук-

раїні нормативно-правової бази щодо охорони та захисту прав на комерційну таємницю. ◆

Література:

1. Цивільний кодекс України: Офіційне видання. — К.: Атіка, 2003. — 416 с.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Чинне законодавство зі змінами та доповненнями — від 07.12.1984 № 8073-X — К.: Вид. Паливода А.В., 2006. — 200 с.
3. Кримінальний кодекс України. — Х: ТОВ "Одіссей", 2005. — 224 с.
4. Закон України "Про захист від недобросовісної конкуренції" від 11.06.1996 // ВВР. — 1996. — № 236
5. Закон України "Про державну таємницю" від 21.01.1994 // ВВР. — 1994. № 3855-XII
6. Закон України "Про підприємства в Україні" від 27.03.1994 // ВВР — 1991. — 887-XII
7. Постанова КМ України від 9 серпня 1993 р. №611 "Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці" // Збірник постанов Уряду України. — 1993. — №12
8. Право інтелектуальної власності: Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України / За заг.ред. М.В. Паладія, Н.М. Мироненко, В.О. Жарова. — К.: Парламентське вид-во, 2006. — 432 с.
9. Цивільне право України: Підручник: У 2 т. /Борисова В.І. (кер.авт.кол.), Баранова Л.М., Жилінкова І.В. та ін.; Ха заг ред.. В.І Борисової, І.В. Спаси-бо-Фатєєвої, В.Л.Яроцького. — К.: Юрінком Інтер, 2007. — Т. 1. — 480 с.
10. Основи інтелектуальної власності. — К: Юридичне видавництво "Ін Юре", 1999. — 578 с.
11. Мэггс П.Б., Сергеев А.П. Интеллектуальная собственность. — М.: Юристъ, 2000. — 400с.
12. Іващенко Володимир журнал Юридична практика №35 (453) от 29/08/06
13. <http://www.pravo.com.ua/info/what.shtml>
14. <http://www.times.liga.net/>
15. <http://www.cnews.ru>
16. <http://www.patent.km.ua>